

խեղճ մանչը, խորին հառաչանք սկսաւ օդապարիկը թեթևցնել: Երբեմն երբեմն կանկ կ'առնուր.

— Կ'ելէ՞նք, կը հարցնէր:

— Չենք ելլեր, շարունակ կը պատասխանէին իրեն:

— Կը շարժի, ըսաւ վերջապէս:

— Շարունակէ դեռ ևս, կը կենց իրեն ֆէրկըսըն:

— Կ'ելէ, ապահով եմ:

— Շարունակէ, ըսաւ իրեն քէն նըտի:

Եւ ճոյ յուսահատաբար յետին հատուած մը առնելով, նաւակէն դուրս նետեց: Վիկտորիան հարիւր ոտքի չափ բարձրացաւ, և բոցարծարծին օդ ներովը շուտ մը շրջակայ կատարներէն վեր ելաւ:

— Հիմա ճոյ, ըսաւ տղոքորը, դեռ ևս բաւական հարստութիւն կը մնայ քեզի. եթէ մինչև մեր ճամբորդութեան վերջը կտրենանք այդ պաշարը պահել, ահա կենացդ բոլոր մնացած օրերը կը հարստնաս:

Ճոյ բան մը չպատասխանեց, ու հեշտաբար մետաղներուն դէզին վրայ երկնցաւ:

— Տես, սիրեցեալդ Տիք, ըսաւ տղոքորը, ինչ զօրութիւն ունի այդ մետաղը աշխարհիս ամենէն բարի մանչուն վրայ: Ո՛րչափ ախտերու, սրչափ անյադ իղձերու, սրչափ ոճիրներու պատճառ կրնայ ըլլալ այդպիսի հանքի մը ծանօթութիւնը: Շատ անմխիթար մտածութիւն մըն է:

Իրիկուան դէմ վիկտորիան իննըսուն մղոն դէպ 'ի արեւմուտք յառաջեր էր. այն ատեն շիտակ գծով Զանգիպարէն հազար չորս հարիւր մղոն հեռի կը գտնուէին:

Կը շարունակուի:

ՀԵՆՐԻԿՈՍ ԻՊՍԷՆ

Ո՛վ է արդեօք Հենրիկոս Իպսէն: Հարցում մը զոր կ'ընէ թերևս հետաքրքրութեամբ մեր ներկայացուցած պատկերին նայող հարիւր հոգիէն վաթսունը:

Հենրիկոս Իպսէն հուշակաւոր, կարգէ դուրս և մեծանուն Նորուեկիացի բանաստեղծ մ'է. ծնունդ այն երկրին, որուն մատենագրութիւնը արժանի է ծանօթութեան. ինչպէս արժանի էր երկար ժամանակ որ իր քաղաքագիտական սկզբունքները ճանչնար և օրինակ առնէր իրեն բոլոր Եւրոպա, որ ուրիշ բան չէր ըներ բայց եթէ հեծել և տառապիլ այլ և այլ տեսակ բռնաւորաց տակ ներքին և արտաքին պատերազմներով, և սաստիկ ու արինա հեղ յեղափոխութեամբ:

Իպսէն 1828 տարւոյն մարտի 20ին հարաւային Նորուեկիոյ փոքրիկ քաղաքի մը մէջ ծնաւ: Իր մանկական հասակը չքաւորութեամբ անցուց. բայց այնպիսի խեղճ կեանք մը բաւական չեղաւ տկարացնելու իր գեղեցիկ արուեստից վրայ ունեցած սաստիկ սէրն, առ որ ծնած էր, և առաւելապէս թատերական բանաստեղծութեան, զոր շատ պայծառացուց Նորուեկիոյ մէջ:

Իր առջի թատերագրութիւնը կատիւ չիւնան եղաւ, զոր շարադրեց 1850ին 22 տարուան հասակին մէջ. յորում կը տեսնուին նորագիւտ մտածութիւններ և զրուցուածքներ, որ նշանակ են Իպսէնի եղական հանճարոյն: Նիւթը Սալուստիոսի քաջածանօթ պատմութենէն հանած է. բայց ո՞րն է արդեօք Նորուեկիացի բանաստեղծին մեզի ընծայած կատիլինան: Ոչ Սալուստիոսի նկարագրած խռովարար և ապակա նեալ բարուք անձը, այլ բնութեամբ ազնուական և առաքինի Հռովմայեցի մը, դիւցազն մի՛ որ ժամանակին խեղճութենէն, խռովութիւններէն և իր ժամանակաց ախտերէն ու մոլութիւններէն:

րէն ապականեալ, իր հայրենեաց տըղ-
մին մէջ կ'ընկղմի:

Իր այս առջի երկասիրութեանը քիչ
ժամանակի մէջ ուրիշներ ալ յաջորդե-
ցին, որ միշտ աւելի կը վկայէին իր բա-

կան քերթուած մը 'ի թատր հանելով,
իր քաղաքակիցներէն անոնք որ անպա-
տիւ եղան նոյն գրութեամբ՝ սկսան իրեն
զրպարտիչ, կեղծաւոր և անբարոյա-
կան կանչել, ինչու որ իրենց անբարո-

ՀԵՆՐԻ ԿՈՍ ԻՊՍԵՆ

նաստեղծական հանճարոյն եզականու-
թեանը: Բայց իպսէն իր փառաց ճանա-
պարհը բաւական ժամանակ խրթնա-
ցոյց և դժուարացոյց, իր Սիրոյ կատա-
կերգութեամբը Յոբնաղի պէս հենգնա-

յական կեանքը կենդանացոյց 'ի տե-
սարանի:

Բայց չարախօսութիւնը, հալածու-
մը, որոց նշաւակ եղած էր իպսէն, ար-
գելք չեղան քիչ ժամանակի մէջ ուրիշ

ողբերգութիւն մը հրատարակելու, որ շատ համբաւ հանեց և կը կոչուէր Հետաւոռոք Գաւոռն: Նիւթը երեքտասաներորդ դարուն Նորուեկիոյ քաղաքական պատերազմէն հանած էր, որուն մէջ մտուց և ներկայ ժամանակաց դէպքեր ու պարագաներ:

1864ին ճամբորդութիւն մ'ըրաւ Իսթան, և անցնելով Գորէնհակէն, Պէոլինէն, Տրեզտայէն, Վիէննայէն, Գրիէստէն և Վենետիկէն, ետքը Հռովմզնաց, ուր երկար ժամանակ կեցաւ, և այս միջոցս երկու թատերերգութիւն 'իւրոյս հանեց Պրաւնտ և Բէր Կիւնդ աւունով, որոց երկուքն ալ սաստիկ կերպով կը հարուածեն, մին զշահախորհրդութիւն և միւսն զկեղծաւորութիւն:

Նորուեկիոյ խորհրդարանը, զՀենրիկոս Իսթան, զնոր Յորնաղը վարձատրեց տարեկան հասոյթ մը կապելով, որ 'ի պատիւ է ոչ միայն մեծանուն քերթողին, այլ և իր հայրենեացը որ գիտէ երեսէ չթողուլ իր արդիւնաւոր անձինքը:

ՀՈՌՎԱՄԱՅ ՍԿՁԲՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

(Տես երես 244:)

Հռովմայեցիք զիրենք պատերազմի նուիրած ըլլալով՝ և զայն իբրև միակ արուեստ սեպելով, ամենայն ճիշդ թափեցին կատարելագործելու: Աստուած մը անշուշտ եղած ըլլալու է, կ'ըսէ Վեգետիոս¹ Լէգէոնն իրենց թելադրողը:

Մտածեցին որ Լէգէոնին զինուորաց ամեն ժողովրդենէ² աւելի զօրաւոր

րազոյն և ծանրագոյն փեստողական և պաշտպանողական զէնքեր տալ հարկ էր:

Այլ որովհետեւ պատերազմի մէջ այնպիսի բաներ կան, զորս ծանր բանակ մը անկարող է կատարել, ուղեցին որ Լէգէոնին մէջ ըլլայ թեթև գունդ մ'ալ որ ելլէ պատերազմի և ըստ հարկին Լէգէոնը անոր մէջ ապաստանի. որ նաեւ այրուծի, կառածիգ մարդիկ և պարսաւորներ բովանդակէ, որպէսզի փախըստականները հալածելով, յաղթութիւնը լիակատար ընեն. որ նաեւ տեսակ տեսակ պատերազմական մեքենաներով պաշտպանուած ըլլայ՝ զորս 'ի միասին կը տանէին, և ամէն անգամ ամրացած³ ատենը, ըստ վեգետիոսի, բերդաքաղաքի նման ըլլայ:

Ուրիշներէն աւելի ծանրագոյն զէնքեր ունենալու համար՝ քան զմարդ վերնագոյն ըլլալու էին. ահա այսպէս եղան. յարատեւ աշխատութեամբ՝ ոյժ, և կրթութեամբ ճարտարութիւն աւելցնելով, որ ոչ այլ ինչ է՝ բայց եթէ մեր ունեցած ոյժերուն ճիշդ բաշխումը:

Կը զիտենք հիմա որ մեր բանակները զինուորաց² ծայրայեղ աշխատանքը շատ կորուստ կ'ընեն, և սակայն անտանելի աշխատանք էր որ Հռովմայեցիք կը պահպանէին իրենք զիրենք: Այս բանիս պատճառը, կարծեմ թէ չարունակ աշխատելէն էր. մինչդեռ մեր զինուորները միշտ սաստիկ աշխատութեանէն, վերջին աստիճանի պարապութեմէջ կ'ընան որ է զլիաւոր պատճառ իրենց ջարդուելուն:

Պէտք է որ 'ի մէջ ածեմ հոս մատենադրաց Հռովմական³ զօրաց կրթու-

¹ Գիրք Բ. Գլ. Ա.

² Տես 'ի Պողոք. և 'ի Յովսէպոս, Յալմֆո Հրեական պատերազմի Գիրք Գ. Գլ. 6. Թէ որոնք էին Հռովմայեցի զինուորին զէնքերը: Այս վերջինը կ'ըսէ թէ «բիշ տարբերութիւն կայ Հռովմայեցի զինուորաց և բեռնաբարձ ձիերուն մէջ:» Տան և հինգ օրուան համար կերակրելէնին, կ'ըսէ Կիկերոն, և ինչ որ պէտք էր թէ իրենց համար և թէ պաշտպանուելու՝ մէկտեղ կը տանէին. իսկ զինուց նկատմամբ՝ ձեռքերնուն պէս զանոնք կը զօրծածեն:

¹ Տուկուլ. Ա. 2. Գլ. 15:

² Մանաւանդ երկիրը փորելէն:

³ Տես Վեգետիոս, Գիրք Ա. Տես Տիտոս Լիւիոս Ա. 26. Գլ. 51. Սկիպիոն Ափրիկեցւոյն նոր կարգեզոնին առնուելէն ետքը իր զինուորաց ընել տուած կրթութիւնը: Մարիոս իր ծերութեանը չնայելով՝ ամեն օր Արիստիան դաշտը կ'երթար: Պոմպէոս յիսուն և ութ տարուան, զինեալ կ'երթար ամեն օր երիտասարդաց հետ պայքարելու, ձի կը հեծնէր և սանձարձակ կը վազէր, և արգունկեցութիւն կ'ընէր: Պլուտարքոս, Վարդ Մարիոսի և Պոմպէոսի: